

УДК 37.01/.09(045)

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-8\(36\)-780-792](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-8(36)-780-792)

Шпак Валентина Павлівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, тел.: (068) 710-97-10, <https://orcid.org/0000-0003-0913-6150>

Гнезділова Кіра Миколаївна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, тел.: (067) 279 78 03, <https://orcid.org/0000-0002-5226-840X>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА В КОНТЕКСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ XXI СТОЛІТТЯ

Анотація. Статтю присвячено педагогіці партнерства, що набуває офіційного статусу педагогічної технології з 1986 р., а її концептуальні засади розроблені провідними гуманістами збіглого століття – А. С. Макаренком, В. О. Сухомлинським і Ш. О. Амонашвілі. У творчому доробку цих учених обґрунтовано провідні ідеї (творення особистості, розвиток творчих здібностей, вербальне оцінювання робіт, інтелектуальний фон класу, колективна творча праця, діалог учителя з учнем та ін.), принципи і підходи, що наразі отримали гідне продовження у працях сучасних вітчизняних науковців і педагогів-новаторів. Схарактеризовано покладені в її основу концептуальні ідеї, що сприяють оновленню освітньо-виховного процесу, ґрунтуються на вимогах часу і гуманістичної педагогіки, утворюючи методологічне підґрунтя педагогіки партнерства.

Увагу акцентовано на тому, що важливою передумовою для реформування початкової освіти на початку XXI ст. стає впровадження гуманістичної парадигми на засадах особистісно орієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів. Відповідно до зазначених підходів переглянуто позицію вчителя, за яким закріплено статус організатора і управлінця освітнього процесу, а разом із цим – рівноправного учасника цього процесу.

Наголошено, що в основу педагогіки партнерства закладено суб'єктно-суб'єктні відносини у тріаді «учитель – учні – батьки», що виникають на основі ціннісно-сміслової рівності й дотриманням ряду гуманістичних принципів: орієнтованості на потреби і можливості кожного учня; емпатійного розуміння; рівності; діалогізму; співіснування; свободи; прийняття.

Ключові слова: педагогічне партнерство, методологія, гуманістична педагогіка, концептуальні засади, організація та управління освітнім процесом у сфері початкової освіти, професійна діяльність учителя початкової школи.

Shpak Valentina Pavlivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Primary Education, The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Boulevard Shevchenko, 81, Cherkasy, 18031, tel.: (068) 710-97-10, <https://orcid.org/0000-0003-0913-6150>

Hnezdilova Kira Mykolaivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Preschool and Special Education, The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Boulevard Shevchenko, 81, Cherkasy, 18031, tel.: (067) 279 78 03, <https://orcid.org/0000-0002-5226-840X>

CONCEPTUAL BASICS OF PARTNERSHIP PEDAGOGICS IN THE CONTEXT OF THE METHODOLOGY OF HUMANISTIC PEDAGOGY OF THE XXI CENTURY

Abstract. The article is devoted to the pedagogy of partnership, which has acquired the official status of pedagogical technology since 1986, and its conceptual foundations were developed by leading humanists of the past century – A. S. Makarenko, V. O. Sukhomlynskyi and Sh. O. Amonashvili. In the creative work of these scientists, the leading ideas, principles and approaches, which currently have received a worthy continuation in the works of modern domestic scientists and innovative teachers, are substantiated. The conceptual ideas that contribute to the renewal of the educational process, based on the requirements of time and form the methodological foundation of partnership pedagogy are characterized.

An important prerequisite for reforming primary education at the beginning of the 21st century. The introduction of the humanistic paradigm on the basis of person-oriented, competence-based and activity-based approaches. In accordance with the mentioned approaches, the position of the teacher, who is traditionally assigned the status of organizer and manager of the educational process, and at the same time as an equal participant in this process, has been fundamentally updated.

It is emphasized that the basis of partnership pedagogy is based on subject-subject relations in the triad «teacher – pupils – parents», which arise on the basis of value-semantic equality and observance of a number of humanistic principles: focus on the needs and capabilities of each pupil; empathic understanding; equality; dialogism; coexistence; freedom; adoption.

Keywords: pedagogical partnership, methodology, humanistic pedagogy, conceptual basics, organization and management of the educational process in the field of primary education, professional activity of a primary school teacher.

Постановка проблеми. Із середини 80-х років ХХ ст. розвивається і поступово набуває широкої популярності педагогіка партнерства, вихідні ідеї якої актуальні до нині. Аналіз праць вітчизняних науковців і творчого доробку педагогів-новаторів показує, що педагогіка партнерства є основним напрямом гуманної педагогіки, сутність якої полягає в залученні дітей до активного навчання та спільної праці з учителем, безперервній творчості та духовному піднесенні, коли кожна педагогічна дія, рішення чи вчинок перевірені на гуманність, співпрацю і розвиток.

Ознайомлення з концептуальними ідеями педагогів-новаторів, які працюють за принципами педагогіки партнерства і привносять новації в освітній і виховний процес, ґрунтуються на вимогах часу і гуманістичної педагогіки Ш. О. Амонашвілі, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, В. Ф. Шаталова та ін., дозволяє стверджувати, що доробок кожного з них збагачує новітню, цілісну і комплексну гуманістичну систему виховання, навчання і розвитку молодших школярів. Організоване на цьому ґрунті навчання орієнтоване на підготовку особистості до різних змін у суспільстві, ефективне і міцне оволодіння навичками мислення, комунікативними вміннями. Завдяки такого підходу відбувається модернізація урочної системи навчання загалом і уроку, зокрема, як основної форми організації освітнього процесу в початковій школі.

Особливу роль партнерство відіграє в навчанні молодших школярів, оскільки саме в цей віковий період розширюється й оновлюється коло спілкування дитини у зв'язку з включенням до учнівського колективу, відбувається розширення меж пізнання навколишнього світу, у тому числі й світу соціального, що зумовлює спрямованість і специфіку міжособистісної комунікації в різних ситуаціях. У цьому контексті проблема педагогічного партнерства активно розробляється у двох напрямках: 1) реалізація колективної взаємовідповідальної діяльності; 2) організація групової або індивідуально-парної роботи [10]. Звернення до групової роботи учнів для формування партнерських відносин обумовлене прагненням учителів подолати недоліки «педагогіки впливів» і побудувати освітній процес так, щоб на деяких його етапах молодші школярі контактували один з одним, а педагогічний вплив мав не прямий, а опосередкований характер.

Навчання в партнерстві передбачає об'єднання учнів у невеликі групи для того, щоб працюючи спільно, вони досягали більших успіхів, ніж за умов індивідуального навчання. Результатом пошуку педагогів-новаторів стає новий напрям у вихованні та навчанні учнів – педагогіка партнерства, що акцентує увагу на залученні молодших школярів до зацікавленого навчання, до спільної праці вчителя і дитини [4]. Основні риси такої педагогіки проявляються у справжньому учнівському самоврядуванні, навчанні без примушення, колективній творчій діяльності учнів, особистісному підході до навчання і виховання зі сторони вчителів.

Для педагогів нового часу характерним стає подолання стереотипних уявлень про структуру сучасного уроку, творчий підхід до активізації інтелектуальної діяльності учнів, невпинна робота над собою для досягнення вершин професійної майстерності. Кожен учитель початкової школи шукає і знаходить власні шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, засоби залучення їх до співтворчості, суспільно корисної праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед концептуальних засад оптимістично орієнтованих традицій у педагогіці партнерства слід виділити ідею соціально-особистісного оптимізму А. С. Макаренка. Його всесвітньо відома «система перспективних ліній», що у 20-ті роки збіглого століття відкриває «важким» дітям оптимістичні цілі життя, у сьогоденні стає ключовим правилом педагогіки партнерства. Життєстверджувальна сила оптимістичної свідомості як окремого учня, так і колективу в цілому, допомагає будь-якій дитині долати труднощі, відкривати нове, надає сили для творчих звершень, зміцнює її віру в нові ідеї та цілі, за які вона береться і бореться. Уся система перспективних ліній базується на близькій, середній і далекій цілях як створенні у свідомості суб'єкта образу бажаного майбутнього результату.

«Близька перспектива» відкриває перед учнями можливість «завтрашньої радості», без якої дитина «не може жити на світі», учить організовувати життя і діяльність усупереч буденності та нудьги. «Середня перспектива» полягає у проєктуванні колективної події, дещо відтермінованої в часі. «Далека перспектива» навпаки покликана допомогти учням спрогнозувати життєві плани, прояснити віддалену перспективу майбутнього, просунутися у своєму особистісному розвитку і самовизначитися. Далека перспектива може відкритися вчителю та учням через створення ситуації успіху в освітній діяльності.

Нині підходи і принципи педагогічної технології А. С. Макаренка з успіхом застосовуються не лише в роботі закладів загальної середньої, але і фахової передвищої та вищої освіти у ході професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Досвід упровадження ідей педагогіки партнерства А. С. Макаренка є популярним і нині широко впроваджується за межами України: у Франції, Німеччині, Данії та інших країнах Європи і світу [5]. Основне протиріччя полягає в тому, що ідея педагогічного оптимізму вже ввійшла до тезаурусу вітчизняної педагогіки, однак закономірності її виникнення та розвитку залишаються ще недостатньо дослідженими.

На наш погляд, історико-педагогічний аналіз дозволяє розглянути ідею педагогічного оптимізму в динаміці від зародження до сучасного стану, а також визначити перспективи її подальшого генезису і можливість перенесення набутого і усвідомленого досвіду в сучасну і завтрашню освітню практику. Необхідним вважаємо виявлення наукових підходів, принципів,

ідей, концепцій педагогіки, що ґрунтовані на вірі в дитину та її можливостях. Виходячи зі сказаного, пропонуємо поглянути на творчу спадщину А. С. Макаренка і оцінити її не з ідеологічного, а з морально-духовного погляду, черпаючи для себе натхнення, ентузіазм і оптимізм, що спонукають до подальших відкриттів у власній професійній діяльності.

Проведений нами історико-педагогічний аналіз показує, що А. С. Макаренком побудовано унікальну систему виховання, яка змушує вчителя пам'ятати про потенційні приховані можливості дитини, вірити в її сили і можливості, проектувати в ній найкраще і будувати довірливі взаємини.

У проблемі об'єктивації педагогічної спадщини А. С. Макаренка головним завданням є не стільки визначення ролі та значення його ідей, скільки визначення автентичних смислів його педагогічних понять і принципів. Ключовим із них є принцип оптимістичної гіпотези. Уперше А. С. Макаренком висунуто припущення про те, що в процесі оптимістично вибудованого виховання позитивні якості дитячої особистості мають переважати. Дане припущення розкривається через принцип визнання самоцінності кожної особистості, що ґрунтований на вірі в дитину, у те, що завтра вона стане кращою, добрішою і щасливішою порівняно з самою собою в сьогодні. Педагогічний оптимізм передбачає наявність віри у приховані можливості учня, які з позиції «завтрашньої радості» реалізуються, якщо дитина захоче стати кращою через сприятливі обставини і ситуації.

Принцип «зроби себе сам» зводиться А. С. Макаренком у процесі виховання до формування в дитині найкращих людських якостей. Не випадково одним з основних положень його концепції стає розвиток у дитини якостей, що дозволяють їй бути творцем власного життя. Сутність принципу зводиться до опори на позитивне в дитини, тобто визнання прихованих у неї чеснот і сильних сторін, що необхідно розвивати. Однак цього недостатньо для натхненної праці вчителя, який не повинен у взаємодії з дітьми вдаватися до сентиментальних лестощів, перебільшених заохочень чи обіймів. А. С. Макаренком неодноразово доведено, що у ставленні до дітей доцільна «вимоглива любов»: чим більше поваги до дитини, тим більше вимогливості до неї. У такому випадку вчитель залишається для дитини не тільки товаришем, але і помічником, до думки якого дослухаються і авторитет якого підтримують. Поступово унікальне середовище виховання особистості вдосконалюється за допомогою вимог, що за своїми характеристиками можуть бути різними – щирими, відкритими, переконливими, рішучими і емоційно забарвленими.

У педагогічній системі А. С. Макаренка чітко простежується цінність міжособистісних відносин: повага до дитини, вимога, любов, свобода, дисципліна, захищеність, відповідальність. Особливо видатний педагог наголошує на цінності «мажору» – бадьорого піднесеного настрою, готовності до дій,

почуття власної гідності, що базується на гордості за свій колектив, відчутті захищеності, що гарантує учневі допомогу і підтримку, відповідальності як фундаменту освітньої роботи. Уся налагоджена А. С. Макаренком система виховання – це педагогіка партнерства в дії. На наш погляд, такі відносини встановлюються завдяки виховним прийомам, що ґрунтуються на «оптимістичній гіпотезі», на вмінні бачити в кожній дитині позитивні сили і прагненні допомогти їм розвинути.

Серед послідовників А. С. Макаренка слід назвати ще одного вітчизняного педагога, який активно пропагує педагогіку партнерства – Василя Олександровича Сухомлинського [9]. Відмінність поглядів В. О. Сухомлинського полягає в тому, що його педагогічний оптимізм набуває форми віри вчителя в можливість подолання труднощів силами самих учнів. В. О. Сухомлинський не лише обґрунтовує концептуальні положення педагогіки партнерства, але і розкриває її психологічні механізми.

Говорячи про генезис цілей педагогічного партнерства, зазначимо, що А. С. Макаренко виходить із дуалістичного характеру природи дитини, її соціальності та трансцендентності, основою якої є екзистенційна сфера у вигляді духовності, свободи і творчості. Він виводить свої цілі з «натуралістично-оптимістичних» уявлень про особистість, тоді як В. О. Сухомлинський трактує виховання дитини як процес «розгортання» уроджених, притаманних їй спонтанних, закладених природою реакцій.

Провідну роль у педагогіці партнерства В. О. Сухомлинський відводить моральній активності учня, який перебуває в центрі педагогічного процесу. Виховання розглядається вченим як формування індивідуальності, реалізація задатків. На його думку, провідними особистісними задатками виступають жага до пізнання і любов до ближнього, а серед принципів педагогіки партнерства ключовим є принцип радості пізнання, що дозволяє зміцнити віру в себе дітям із різними здібностями, навчити їх долати будь-які труднощі.

Важливим і нині вважаємо застереження В. О. Сухомлинського про небезпеку поспішних песимістичних прогнозів щодо розумового розвитку молодших школярів. Він твердо дотримується переконання, що кропітка індивідуальна робота може привести до якісних зрушень навіть найменш здібної дитини. Успіх у навчанні, на переконання В. О. Сухомлинського, залежить від уміння вчителя створювати сприятливі умови для розвитку молодших школярів, стимулювати їхні провідні особистісні задатки – жагу до пізнання та любов до ближнього. Так у його педагогіці партнерства реалізується принцип опори на позитивне в дитині. Своєю чергою, ставлення дитини до знань, до навчання великою мірою залежить від її ставлення до вчителя.

Упродовж кількох років В. О. Сухомлинський вивчає шкільні неврози і доходить до висновку, що несправедливість учителя завжди провокує в дітей

хворобливу реакцію – образу, озлобленість, напускну безтурботність, байдужість, страх, кривляння чи жорстокість. Відчувши до себе байдуже ставлення, дитина втрачає відчуття добра і зла, а натомість у неї виникає підозрілість, зневіра в людей як джерело озлобленості. Також педагогом виявлені стимули бажання вчитися: переживання радості від навчальної праці, відчуття успіху в навчанні. Упевненість, що знання – це плоди спільного пошуку зусиль і творчості, – правомірно віднесено до творчих знахідок В. О. Сухомлинського. Ідея виховання в дитини бажання вчитися стає для нього ключовою, і він знаходить спосіб – через працю дитини, нелегку, але радісну, що завершується переможним результатом. Сутність відкритого ним принципу «переможного навчання», радості перемоги полягає в тому, щоб зробити навчання напруженим і радісним одночасно. Починати треба з перемоги над собою, із самоорганізації в молодшому шкільному віці.

Таємниця дитячого бажання працювати і вчитися, пошуку себе полягає в radoшах перемоги, у напруженні розумових зусиль, що живиться почуттям власної гідності. Емоційне стимулювання – геніальна знахідка В. О. Сухомлинського, на думку якого, почуття виступає провідником знань, робить освітній процес більш продуктивним. Також йому належить відкриття принципу «опори на позитивне» в кожній дитини, на її сильні сторони. В. О. Сухомлинським розроблені такі ключові категорії педагогіки партнерства, як «ідеал», «творчість», «добро», «свобода», «честь», «гідність».

На основі накопиченого педагогічного досвіду В. О. Сухомлинський виокремлює ефективні методи розкриття індивідуальності молодшого школяра, які ми вважаємо оптимістично орієнтованими. Зокрема, метод стимулювання успіху в педагогіці партнерства В. О. Сухомлинського виступає засобом самореалізації особистості через розкриття творчого потенціалу дитини, виховання її індивідуальності. Педагог прагне до того, щоб кожен його вихованець свідомо знайшов себе, розкрив і обрав той життєвий шлях, на якому його праця сягатиме найвищого ступеня майстерності – творчості.

Ідеї педагогіки партнерства (свободи вибору, свободи волі, самоцінності та неповторності кожної окремої особистості), концепцію радості пізнання разом із В. О. Сухомлинським підтримує і розвиває Ш. О. Амонашвілі [7]. Провідним принципом своєї педагогічної діяльності він визначає любов до дитини, без відчуття якої не можна виховати «гуманну душу». Дитина стає щасливою, як тільки відчуває до себе щире ставлення і безкорисливу любов.

Своє професійне життя Ш. О. Амонашвілі присвячує навчанню дітей у початковій школі, специфіка якої зумовлена індивідуальними і віковими особливостями молодшого шкільного віку. З його погляду, педагогіка початкового навчання має бути оптимістичною, тож дуже важливо, щоб кожна дитина повірила у свої сили, раділа кожному шкільному дню, кожній зустрічі з учителем, кожному дзвінку на урок.

Принцип «відмови від оцінок» у початковій школі Ш. О. Амонашвілі аргументує тим, що, по-перше, оцінки заважають жити в початковій школі радісно і весело, а, по-друге, самі цифри не скажуть абсолютно нічого про конкретні успіхи чи невдачі дитини.

Учитель має ставити перед собою великі цілі, що перевищують його зусилля, і тоді він зможе піднести своїх учнів і піднятися сам. Цілі, які перевищують його самого, роблять учителя оптимістом, шукачем, романтиком, і тоді він зможе творити неможливе. Учитель повинен ставити великі цілі, щоб встигнути творити на нашій планеті Добро як покладену на нього місію.

Інший принцип педагогіки партнерства Ш. О. Амонашвілі – «радість співпраці». У творчій діяльності вчителя ідея оптимізму народжується та розвивається, наслідуючи при цьому викристалізовані протягом століть ідеї життєрадісного, гуманного, оптимістичного спілкування з дітьми. Якщо спілкування дитини з учителем несе в собі виховний потенціал, воно має вселяти радість і оптимізм. Не випадково Ш. О. Амонашвілі називає майбутню радість «пальним», від якого «запалюється» інтерес до навчання в очах дитини, що впливає на високі результати в навчанні.

Нині концептуальні положення педагогіки партнерства визначають напрями наукового пошуку сучасних дослідників гуманістичної педагогіки ХХІ століття: взаємозалежність свободи і відповідальності в контексті вічних цінностей людини (А. М. Богущ, І. Д. Бех, Н. П. Дічек та ін.); методологія, теорія, технології педагогічної творчості (А. М. Алексюк, В. П. Андрущенко, П. М. Воловик, Н. В. Гузій, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа та ін.); освіта як відображення сутності суспільного розвитку і об'єкт наукового дослідження (Т. Я. Довга, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз, В. О. Огнев'юк, І. В. Соколова, О. В. Сухомлинська та ін.); формування навчально-виховного середовища школи в контексті гуманістичних ідей педагогів-новаторів (М. Я. Антонєць, В. А. Мелешко, А. П. Самодрин, В. М. Тихонович, К. О. Юр'єва, Н. М. Якушко, К. В. Яресько та ін.).

Мета статті полягає в актуалізації концептуальних засад педагогіки партнерства в контексті методології гуманістичної педагогіки ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Офіційно датою запровадження педагогіки партнерства вважається 1986 р. [1], за якою закріплюється статус педагогічної технології у зв'язку з офіційною публікацією в засобах масової інформації, і пояснюється докорінними змінами в взаємодії учасників освітнього процесу. Поступово стає звичним усвідомлення потреби у створенні нової педагогіки, яка відрізнятиметься від традиційної тим, що має змістити акцент на активне залучення дітей до навчання через спільну працю вчителя з учнями. На той час за нею закріплено назву «педагогіки співробітництва». Саме в такій співпраці тісно поєднуються цілі та засоби їх

досягнення, навчання та виховання. Основна ідея педагогіки співробітництва – виключення будь-якого примусу до навчання. Тож педагогіка співробітництва спрямована зміцнювати в кожного учня впевненість у тому, що він неодмінно досягне успіху, якщо навчити його злагоджено співпрацювати і випереджати труднощі. Для цього необхідно розвивати навіть найменші здібності учнів і викликати в них позитивно забарвлені почуття. Це і є, на думку педагогів-новаторів, провідними умовами, що необхідні для практичного впровадження засад педагогіки співробітництва.

Від початку нинішнього століття гуманістичний підхід у реалізації педагогіки партнерства різниться за своєю сутністю, оскільки йому притаманні особливі акценти. Перший акцент полягає в посиленій увазі до мислення і почуттів молодших школярів на протигагу репродуктивному способу отримання знань і розширення інформації. У цьому сенсі гуманістичний підхід суттєво відрізняється від традиційних підходів. Другий акцент зміщується на формування в учнів початкової школи позитивної «Я-концепції», завдяки якій вчитель запрошує учнів до взаємодії, демонструє своє позитивне ставлення до них та їхніх здібностей. Третій акцент припадає на комунікацію, створення сприятливого психоемоційного клімату в педагогічних взаєминах [2].

У багатьох публікаціях поняття «педагогіка партнерства» і «партнерство в навчанні» розглядаються як тотожні. Тож освітній процес у початковій школі, що організовується відповідно до гуманістичної парадигми, зобов'язує вчителя реалізовувати педагогічне партнерство. Своєю чергою, партнерство в навчанні в усіх його формах не може бути реалізоване без організації та підтримки вчителя. З психологічного погляду, партнерство в навчанні дає можливість кожному учневі, спираючись на власні здібності, інтереси і суб'єктивний досвід, реалізовувати себе не тільки в пізнанні, але і в соціальній поведінці. Не випадково сучасний дослідник Д. Джонсон виокремлює п'ять характерних особливостей партнерства в навчанні: позитивна взаємодія між учасниками групи; індивідуальна і колективна відповідальність за результати спільної роботи; стимулювання спілкування учнів одного з одним; вироблення в учнів навичок соціальної поведінки; технологізація спільної роботи, що передбачає обговорення шляхів досягнення навчальних цілей і підтримання відповідних відносин [8].

Згідно з концепцією «Нової української школи» нині поняття «педагогіка співробітництва» замінено синонімічним – «педагогіка партнерства», що, однак, не впливає на його сутність. Аналіз праць педагогів-новаторів і публікацій про педагогіку партнерства показує, що вона становить основний напрям гуманної педагогіки, яка зводиться до залучення молодших школярів до активного навчання, спільної праці з учителем, їхньої безперервної творчості та духовного піднесення, коли кожна педагогічна дія, рішення чи вчинок перевірені на гуманність, співпрацю та розвиток. Покладені в її основу

концептуальні ідеї сприяють оновленню освітньо-виховного процесу, ґрунтуються на викликах часу і вимогах гуманістичної педагогіки, становлять теоретичне підґрунтя педагогіки партнерства, як-от: ідея творення особистості; ідея особистісного підходу; ідея розвитку творчих здібностей; ідея складної мети; ідея опори; ідея оцінювання робіт; ідея вільного вибору; ідея перетворення; ідея випередження; ідея великих блоків; ідея відповідної форми; ідея самоаналізу; ідея інтелектуального фону класу; ідея колективної творчої праці; ідея творчого самоврядування; ідея дитячої половини дня; ідея самоповаги; ідея саморегуляції; ідея унікальності; ідея діалогу з учнем; ідея співпраці з батьками; ідея співпраці вчителів.

Важливою передумовою для реформування початкової освіти на початку ХХІ ст. стає впровадження гуманістичної парадигми, підґрунтям якої стають особистісно орієнтований, компетентнісний і діяльнісний підходи. Відповідно до зазначених підходів принципово новою виступає позиція вчителя, за яким традиційно закріплено статус організатора і управителя освітнього процесу, але разом із цим він має стати рівноправним учасником цього процесу. Така трансформація позиції вчителя значною мірою стає можливою завдяки впровадження засад педагогіки партнерства, оскільки орієнтована на підготовку особистості до різних змін у суспільстві, ефективного і міцного оволодіння навичками критичного мислення, комунікативних умінь.

Особливу роль педагогічне партнерство відіграє в навчанні молодших школярів: у цей період розширюється й оновлюється коло спілкування дитини завдяки включенню до учнівського колективу, відбувається розширення меж пізнання навколишнього світу, зокрема, соціального, що визначає спрямованість і специфіку міжособистісного спілкування в різних ситуаціях. Спрямування групової роботи учнів на формування партнерських відносин зумовлене прагненням учителя подолати недоліки «педагогіки впливів» і перебудувати освітній процес на те, щоб діти взаємодіяли один з одним, а педагогічний вплив набув опосередкованого характеру.

Початкова освіта закладає основу подальшого навчання, що триватиме протягом усього життя. У цьому контексті раціонально організоване навчання в початковій школі має, найперше, сприяти формуванню вміння вчитися, від якого значною мірою залежить особистісне зростання майбутнього громадянина, розвиток когнітивних здібностей, формування ключових компетентностей, які згодом мають розвинутися на наступних етапах навчання і життєдіяльності.

В оновленому змісті початкової освіти вміння навчатися узгоджується з іншими наскрізними вміннями (розвиваю власний емоційний інтелект, досліджую, організую свою діяльність, рефлексую, читаю вдумливо, ефективно спілкуюся, співпрацюю, критично і креативно мислю, розв'язую проблеми). У цій роботі нас цікавить лише той аспект освітньої діяльності, що

прищеплює навички партнерства у парі чи групі, його роль у формуванні особистості молодшого школяра. Однак до нині ще не розроблено універсальної педагогічної технології, завдяки якій можна так організувати партнерство в початковій школі, щоб на момент закінчення навчання якнайкраще сформувати ключові (предметні), надпредметні та міжпредметні компетентності. Слід брати до уваги, що партнерству як спільній діяльності суб'єктів освітнього процесу притаманні певні характеристики: єдність мети; організація та управління діяльністю; наявність міжособистісних відносин.

Дидактичний активізуючий і розвивальний комплекс педагогіки партнерства відкриває нові тенденції в пошуку відповідей на запитання «чому?» і «як?» навчати сучасних дітей: зміст навчання розглядається як засіб розвитку особистості, а не як мета функціонування початкової школи; навчання ведеться, насамперед, компетентностям (предметним, надпредметним, міжпредметним) і вмінням (hard skills, soft skills, digital skills); набуває поширення інтеграція освітніх галузей; підтримується варіативність і диференціація навчання; практикується позитивне стимулювання молодших школярів до навчання.

Партнерські відносини стають найважливішим фактором, що визначає результати освітньо-виховного процесу, а концептуальні положення педагогіки партнерства відбивають найважливіші тенденції, яким відповідає виховання в сучасній початковій школі. З-поміж таких тенденцій слід зазначити: перетворення школи Знання на школу Виховання; постановку особистості молодшого школяра в центрі всієї виховної системи; гуманістичну орієнтацію виховання на загальнолюдські та національні цінності; розвиток творчих здібностей дитини, її індивідуальності; відродження національних і культурних традицій українського народу; поєднання індивідуального і колективного виховання; постановку перспективної мети [6].

Концептуальні положення і технології реалізації педагогіки партнерства слугують не лише основою реалізації системи методів навчання й виховання, але і багато в чому визначають зміст початкової освіти. Незважаючи на те, що партнерство в навчанні молодших школярів відіграє важливу роль, існує ряд труднощів, що ускладнюють його впровадження: конкретика дидактичних цілей, жорсткі обмеження в часі, пошук спільного рішення, специфіка оцінювання навчальних досягнень. Зазначені труднощі враховуються в оновлених програмах НУШ-1 і НУШ-2, що розроблені відповідно до Державного стандарту початкової освіти.

Підводячи підсумок, відзначимо, що технології реалізації педагогіки партнерства, її основні компоненти тісно пов'язані, взаємозалежні, взаємопроникають і розвиваються завдяки один одному, ґрунтовані на гуманістичних нормах навчання, виховання й розвитку, де кожен учасник освітньо-виховного процесу є активним його суб'єктом. Аналіз зазначених вище концептуальних

ідей педагогів-новаторів, а також ознайомлення з передовою педагогічною практикою переконують, що успішне вирішення завдань розвитку, залучення дітей молодшого шкільного віку до навчання, спільна праця, творчість можливі лише в такій системі, що базується на співпраці, ключовими принципами якої є гуманізм, діалогізм, товарицькість, турбота, безкорисливість і творчість.

В основу педагогіки партнерства закладено суб'єктно-суб'єктні відносини (учитель – учень – батьки), що виникають на основі ціннісно-сміслові рівності. Сутність педагогіки партнерства в рамках освітнього процесу полягає в реалізації ряду гуманістичних принципів: орієнтованості на потреби і можливості кожного учня (передбачає диференціацію освітньо-виховного процесу); емпатійного розуміння (означає орієнтацію на співчуття та співпереживання дитині); рівності (дотримується у вигляді ціннісного ставлення до молодшого школяра як особистості зі сторони вчителя зі збереженням ієрархії «учитель – учень» з погляду соціальних прав і обов'язків); діалогізму (передбачає безпосередню участь молодших школярів в освітньому процесі, яка може бути виражена у виборі форми, визначенні складу учасників у групових формах роботи); співіснування (забезпечує взаємний суверенітет за відсутності тиску зі сторони вчителя); свободи (тракується вітчизняними вченими як відсутність «контролю за світом дитинства» крім необхідності збереження життя і здоров'я вихованців); прийняття (полягає в тому, що вчитель сприяє гармонізації особистості учня) [3].

Висновки. Аналіз концептуальних ідей педагогів-новаторів, а також результатів наукових розвідок сучасних дослідників проблем вітчизняної педагогіки переконує, що успішне вирішення завдань розвитку, залучення учнів початкової школи до спільної праці, навчання, творчості можливе через освітньо-виховну систему, що базується на педагогіці партнерства, в основу якої покладено гуманізм, співпрацю, діалог, товарицькість, турботу, безкорисливість і творчість.

Література:

1. Атаманюк І. Реалізація принципів педагогіки партнерства в діяльності освітнього округу. *Завуч. Усе для роботи*. 2018. № 5/6. С. 41–48.
2. Барабаш О. Педагогіка партнерства – сучасний тип взаємодії між учасниками освітнього процесу. *Учитель початкової школи*. 2018. № 8. С. 3–7.
3. Бойчук Н., Власенко О. Рівноправна спільнота. Про ефективне партнерство учасників освітнього процесу. *Директор школи* : газ. 2021. № 3/4. С. 20–26.
4. Власенко О. У єдності – сила. Педагогіка партнерства як важливий складник якості освітнього процесу. *Директор школи* : газ. 2021. № 3/4. С. 8–19.
5. Громяк І. Давайте жити дружно. З міжнародного досвіду становлення педагогіки партнерства. *Директор школи. Шкільний світ*. 2017. № 10. С. 20–24.
6. Мариняк Н. НУШ : шляхи реалізації педагогіки партнерства. Як змінити систему зв'язків в українських школах. *Завуч*. 2019. № 11. С. 6–23.

7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник для студ. вищих пед. навч. закладів. Київ, 2006. С. 242–244.
8. Топузов О. М. Освітнє партнерство в системі загальної середньої освіти : теорія і методологія : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2021. 160 с.
9. Шпак В. П. Актуалізація ідей дидактичної системи В. О. Сухомлинського в діяльності Нової української школи. Вісник Черкаського університету : Педагогічні науки. 2018. Випуск № 18. С. 122–130.
10. Яланська С. Педагогіка партнерства в авангарді суспільних змін. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. праць. Полтава, 2017. Вип. 19. С. 380–384.

References:

1. Atamanyuk, I. (2018). Realizatsiia pryntsyviv pedahohiky partnerstva v diialnosti osvithno okruhu [Implementation of the principles of partnership pedagogy in the activities of the educational district]. *Zavuchu. Use dlia roboty – Head teacher Everything for work*, 5/6, 41–48 [in Ukrainian].
2. Barabash, O. (2018). Pedahohika partnerstva – suchasnyi typ vzaiemodii mizh uchasnykamy osvithno protsesu [Pedagogy of partnership – a modern type of interaction between participants of the educational process]. *Uchytel pochatkovoї shkoly – Primary school teacher*, 8, 3–7 [in Ukrainian].
3. Boychuk, N., & Vlasenko, O. (2021). Rivnoppravna spilnota. Pro efektyvne partnerstvo uchasnykiv osvithno protsesu [An equal community. About the effective partnership of participants in the educational process]. *Dyректор shkoly : hazeta – School director: newspaper*, 3/4, 20–26 [in Ukrainian].
4. Vlasenko, O. (2021). U yednosti – syla. Pedahohika partnerstva yak vazhlyvyi skladnyk yakosti osvithno protsesu [There is strength in unity. Pedagogy of partnership as an important component of the quality of the educational process]. *Dyректор shkoly : hazeta – School director: newspaper*, 3/4, 8–19 [in Ukrainian].
5. Gromluk, I. (2017). Davaite zhyty druzhno. Z mizhnarodnoho dosvidu stanovlennia pedahohiky partnerstva [Let's live together. From the international experience of the formation of partnership pedagogy]. *Dyректор shkoly. Shkilnyi svit – Headmaster. School world*, 10, 20–24 [in Ukrainian].
6. Maryniak, N. (2019). NUSH : shliakhy realizatsii pedahohiky partnerstva. Yak zminyty systemu zviazkiv v ukrainskykh shkolakh [NUSH: ways of implementing partnership pedagogy. How to change the communication system in Ukrainian schools]. *Zavuch – Head teacher*, 11, 6–23 [in Ukrainian].
7. Sysoeva, S. O. (2006). Osnovy pedahohichnoi tvorchosti : pidruchyky dlia stud. vyshchykh ped. navch. zakladiv [Basics of pedagogical creativity: textbook for students. of higher education education institutions]. Kyiv, p. 242–244 [in Ukrainian].
8. Topuzov, O. M. (2021). Osvitnie partnerstvo v systemi zahalnoi serednoi osvity : teoriia i metodolohiia : monohrafiia [Educational partnership in the system of general secondary education: theory and methodology: monograph]. Kyiv: Pedagogical thought, 160 p. [in Ukrainian].
9. Shpak, V. P. (2018). Aktualizatsiia idei dydaktychnoi systemy V. O. Sukhomlynskoho v diialnosti Novoi ukrainskoi shkoly [Actualization of the ideas of the didactic system of V. O. Sukhomlynskyi in the activity of the New Ukrainian School]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu : Pedahohichni nauky – Cherkasy University Bulletin: Pedagogical Sciences*, Vol. № 18, 122–130 [in Ukrainian].
10. Yalanska, S. (2017). Pedahohika partnerstva v avanhardi suspilnykh zmin [Pedagogy of partnership in the vanguard of social changes]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti : zbirnyk naukovykh prats – Origins of pedagogical skill: a collection of scientific papers*, Poltava, Vol. 19, 380–384 [in Ukrainian].